

LIBERTATEA – VICTORIE A SPIRITULUI

Scris de Vavila Popovici – Carolina de Nord
Marți, 10 Octombrie 2017 07:25

„Toți suntem robii legilor, ca să putem trăi liberi.” – Cicero

Libertatea este definită ca modul de a gândi și simți în conformitate cu propria construcție și funcționalitate interioară pe care o are toată lumea în orice sistem socio-uman. Mai este înțeleasă ca opinie deschisă, adică posibilitatea și dreptul de a-ți exprima public ceea ce simți și gândești.

Pentru filozoful britanic al epocii victoriene John Stuart Mill (1806-1873) libertatea este determinată de raporturile dintre individ și societate. Astfel, sfera libertății umane cuprinde libertatea lăuntrică, libertatea de exprimare, libertatea alegerii unui stil de viață, și libertatea de asociere liber consimțită. El afirmă că singura libertate demnă de acest nume este de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci pe alții să lipsești de binele lor, sau să-i împiedici să și-l dobândească.

În viziunea filozofului francez Jean Paul Sartre (1905-1980), reprezentant al existențialismului, „omul este condamnat să fie liber, el este responsabil de lume și de el însuși în calitate de maniera de a fi”. Astfel, omul are întotdeauna libertatea de a alege să facă un anumit lucru sau de a nu-l face, prin urmare el nu poate să învinovățească pe nimeni altcineva decât propria lui persoană de un eventual eșec/păcat. Această libertate – considerată absolută de către Sartre – pe care omul o are, nu este decât o simplă revendicare logică a consecințelor libertăților lui. Prin urmare, suntem ceea ce am ales să fim, „suntem singuri fără nici o scuză”.

Dar, se spune că omul este un animal năvălaș care trebuie îmblânzit. Cum se face îmblânzirea lui? Prin cultură, educație și prin legi. În ce scop? În cel al obținerii adevăratei libertăți. În termenii lui Constantin Noica (1909-1987), filozoful creștin român a cărui viață, fapte de cultură și de credință săvârșite duc la această caracterizare, spunea că libertatea este deschiderea care se închide, deschidere deoarece oferă oportunitatea alegerii din mai multe alternative, dar odată alegerea făcută ne-am închis în ea, libertatea devenind non-libertate. Astfel libertatea este de dorit în sine și nu pentru altceva, devine scop, iar alegerea mijloacelor este opțiunea fiecăruia. „E curios cum sub regimurile de libertate oamenii cad sub o tiranie: cea a locului comun. Și mă întreb dacă nu e mai tristă decât oricare alta”, exprima sugestiv Noica.

Eseistul, filozoful, economistul român Petre Țuțea (1902-1991) lega ideea fericirii de ideea libertății, considerând libertatea iluzorie precum fericirea, implicând sentimentul nesiguranței din Faust. Libertatea reală a omului, spune Țuțea, este „partea divină din el” legată de nemurire și perfecțiune, iar cea imanentă „o ficțiune utilă sau semănând cu frânghia pe care cobori în întuneric, acest aspect ni-l arată anarhia, tirania și viciul, având două rădăcini: omul și natura”.

Mitul faustic a dominat ultimele secole. Într-un studiu făcut de un jurnalist, „reflexivul” Faust începe cu un păcat și ajunge în final la mântuire, deosebindu-se de Don Juan care trăiește clipa și permanenta sa întoarcere este „eternitatea” lui, legenda apariției lui fiind meteorică, din „nimic” și dispariția tot în „nimic”. Constantin Noica apreciază că Don Juan este cel care face ceea ce găsește de cuviință să facă. El „s-a desprins din inerția lui a fi în ceva gata dat, dându-și el un chip propriu. El nu mai vrea să fie prins în adevărurile (prejudecățile) societății și ale credinței. Și-a dobândit el prin aceasta libertatea? Acestei întrebări nu putem să-i răspundem decât printr-o negație, și asta pentru că, deși Don Juan a recuzat ordinea care îl stăpânea, nu găsește de cuviință să caute o alta. El nu este căutătorul unui alt sens și nici nu înțelege că numai acesta i-ar putea aduce libertatea deplină. [...] Necesitatea sub care stă el și pe care nu o sesizează este dată de iluzia că și-a dobândit libertatea. Numai că astfel dobândită, libertatea este consumată sau mai degrabă pierdută în același moment. [...] Don Juan este un individ condamnat la el însuși, libertatea lui este una lipsită de conștiința unui sens și devine simplă risipire”.

Pentru a nu rămâne o iluzie, cred că, libertatea interioară trebuie integrată în cea exterioară, pentru a fi un punct într-un cerc și nicidecum, undeva izolat în afara cercului.

Interesante sunt reflecțiile filozofului, logicianului, profesorului român Nae Ionescu (1890-1940), în „Metafizica” sa, curs ținut în anii 1925/1926, de care își amintea unul dintre cei mai buni studenți ai săi – Mircea Eliade – , cum că nu a simțit trecerea celor cincizeci de minute de curs, fiindcă „din interpretarea câtorva texte din Faust, profesorul Nae Ionescu desprindea ideile

principale, una fiind cea a dispariției categoriilor pure, clare, bine-conturate – de bine și de rău – , a căror contopire/amestec nefericit o intuia în sufletul modern”. „Nu există libertate absolută a omului, spunea profesorul, ci libertate înseamnă puțința de a alege, de a alege între mai multe posibilități, adică înainte ca faptul să se fi întâmplat”. Problema libertății se pune deci, după părerea lui, în domeniul posibilului. „Este un nonsens să se vorbească despre o libertate absolută. Omul nu este liber să facă ce vrea el. Libertatea își are limitele ei, care sunt indicate de natura omului.[...] Prin urmare, tot ceea ce depășește normalul, natura omului, poate să fie interzis, fără însă ca aceasta să reprezinte un atentat la libertate. Adică, există o reacție a normalului, o împotrivire, și reacția aceasta a normalului arată limitele în care se exercită libertatea. Într-o societate normală nu se încercuiește niciodată libertatea individuală pentru simplul motiv că societatea normală este singura lege naturală pentru indivizii din lăuntru ei. Există însă întotdeauna o încercuire a libertății individuale, există, cu alte cuvinte un conflict atunci când societatea nu este normal constituită, atunci când individul crește peste limitele lui firești și devine un element de anarhie, un element de tulburare a echilibrului dinlăuntru societății. Libertatea este posibilitatea de alegere într-un anumit cadru”.

Libertatea este antrenată de voința noastră care se sustrage unor îngrădiri. Este necesară precizarea: căror îngrădiri. Dreptatea, binele sunt cele care desfac libertatea ca pe o floare, pe când nedreptatea, răul o pot ucide, tăind lujerul florii.

Mai spunea cineva că libertatea este o acțiune spontană ca urmare a unei conștientizări clare, limpezi a situației existente și că „libertatea este o stare, un element care revalorifică totul, care pune sub semnul întrebării orice și că este suficient să trăim conștienți, liberi de trecut”.

Cu ultima afirmație nu cred că putem fi de acord, fiindcă trecutul este istorie, este icoana pe care trebuie s-o ținem în odaia sufletului nostru, întrucât viața noastră, a fiecăruia dintre noi este înscrisă în filele istoriei, și fără a ne cunoaște trecutul, nu putem intui, câtuși de puțin, pașii viitorului nostru. Instalați în scaunul de la masa prezentului, ne este greu să mai alergăm în cele două sensuri ale vieții – trecut și viitor, când bucatele servite ne fură privirea și gândurile. Dar, îmi reamintesc de John Stuart Mill care apăra libertatea de exprimare, ea fiind o condiție necesară pentru progresul intelectual. Fiecare trebuie să înțeleagă de ce renunță la anumite idei și aderă la altele. De asemenea îmi vin în minte cuvintele lui Voltaire: „Îți dezaprob spusese, dar voi apăra până la moarte dreptul tău de a le rosti”.

Apropiat oarecum zilelor noastre a fost Nikolai Alexandrovici Berdiaev (1874-1948), filozof rus, reprezentant al existențialismului, născut la Kiev, pe vremea imperiului rus, dintr-o familie de aristocrați militari. A urmat școala de cadeți, apoi Universitatea, s-a apropiat de marxism, apoi a fost deportat în nord împreună cu mai mulți studenți social-democrați, și foarte curând perioada

sa marxistă s-a sfârșit. Fac o paranteză amintind cuvintele înțeleptului Petre Țuțea: „Dacă până la 30 de ani nu ești de stânga, nu ai inimă, dacă după 30 de ani mai ești de stânga, ești cretin”. Într-o lucrare a sa de mai târziu spune: „Știu bine ce e marxismul, pentru că nu-l știu din afară, ci dinăuntru, și îmi provoacă chinuri”. Devenise preocupat de filozofia religiei, a înființat o „Societate filozofic-religioasă” la Moscova și a devenit profesor de filozofie și istorie. A fost arestat, anchetat de serviciile de securitate sovietice, în 1922 – exilat de regimul bolșevic, din motive ideologice, împreună cu alți 25 de intelectuali. Doi ani a stat la Berlin unde a înființat o Academie rusă de filozofie, a plecat lângă Paris de unde a ținut conferințe și a publicat lucrări. Universitatea din Cambridge i-a conferit titlul de „Doctor în teologie honoris causa”. A scris mult despre sclavie și libertatea omului, chiar o carte cu acest titlu, ideea principală fiind: „spiritul înseamnă libertate, iar libertatea înseamnă victorie a spiritului”.

Scriind despre eliberarea spirituală a omului, explica cum omul trăiește în sclavie, adesea inconștient și uneori chiar se complăce în această stare. Dar omul aspiră spre libertate, ce-i drept nefiind îndrăgostit de ea, fiindcă nu este ușor a o dobândi. Sclavia este mai ușoară. Omul iubește libertatea din momentul în care conștiința lui ajunge la un nivel ridicat, când în interiorul său a încetat să mai fie un sclav, fiindcă eliberarea omului nu este o exigență a naturii, a rațiunii sau a societății, ci a spiritului, deși omul e în același timp animal, un produs al lumii materiale. Or, „spiritul înseamnă libertate, iar libertatea înseamnă victorie a spiritului”. Partea lui spirituală poate fi grav afectată de „boli” care determină complexitatea problemei libertății și a sclaviei spiritului. Eliberarea spirituală înseamnă o luptă permanentă, înseamnă realizarea persoanei, integralitatea omului. Lumea e rea, afirma Berdiaev, nu din cauza materiei, ci pentru că omul nu este liber, pentru că omul este aservit. Excelentă mi s-a părut reflecția sa: „Dacă materia apasă asupra noastră cu toată greutatea ei, este din cauza greșitei direcții date spiritului”. Victoria spiritului mai înseamnă și înfrângerea iluziilor mincinoase care reprezintă pentru om o sursă de sclavie, a unei sclavii de care el nu își dă seama, nu o realizează. Răul se poate prezenta în existența umană nu numai în forme ușor de descoperit, ci chiar sub falsul aspect al binelui. Anticristul poate seduce prin falsa asemănare cu Christos. Și acest lucru trebuie sesizat. Pe om îl face sclav nu numai păcatul real, ci și obsesia ideii păcatului îi poate otrăvi viața. Sclavia pe care omul o simte ca pe o violență exterioară, excitându-i ura, este mai puțin îngrozitoare decât sclavia care îl seduce și pe care până la urmă ajunge să o iubească. Berdiaev mai susține că raporturile cu statul pot deveni demonice. Dar nu numai cu statul.

Omul trece de la sclavie la libertate, de la starea fragmentară la integralitate, de la impersonal la persoană, de la pasivitate la activitatea creatoare, altfel spus, la spiritualitate. Berdiaev compară cele două lumi, „cea de aici” și „cea de dincolo” – o lume întru totul a spiritualității, a iubirii, a libertății. Raportul între cele două lumi concepute ca o transcendență obiectivă absolută este o iluzie care îl face pe om să aștepte pasiv trecerea dintr-o lume în altă lume, fără nici cel mai mic efort activ. În realitate, lumea spiritualității, „cealaltă” lume, împărăția lui Dumnezeu, nu este numai un obiect de așteptare, ci este o transfigurare creatoare a lumii de aici, acea revoluție spirituală. Dacă „cealaltă” lume nu poate fi creată numai prin eforturile umane, ea nu poate fi creată nici fără această activitate a noastră creatoare.

LIBERTATEA – VICTORIE A SPIRITULUI

Scris de Vavila Popovici – Carolina de Nord
Marți, 10 Octombrie 2017 07:25

Am mai spus cândva că omul are nevoie de libertate, dar trebuie să accepte și non-libertăți, altfel echilibrul social nu este posibil; că soluția optimă este greu de găsit, dar ea trebuie mereu analizată și determinată în funcție de condițiile concrete interne și externe dintr-o țară sau alta. Libertatea pentru a fi înțeleasă și prețuită, trebuie acordată funcție de gradul de educație, de cultură, de înălțare a spiritului fiecărui popor. De aceea există legi după care omul să se conducă, legea fiind „rațiunea neatinsă de dorință”. Legile, nu trebuie să fie „pânze de păianjen care prind musculițe, dar lasă să treacă viespile”. Rațiunea va căuta adevărul, ascuns cu dibăcie de mințile demonice ale unor indivizi. Păcatul/greșeala făcută trebuie pedepsită conform legii; cel care a înfăptuit-o să ajungă să o conștientizeze și astfel să urce o treaptă a spiritualității. Libertatea este victoria obținută în urma unei lupte interioare a fiecărui individ și ea se însumează victoriei colectivității din care face parte.

În epistola întâi a lui Pavel către Timotei – copilul lui în credință – se spune: „Noi știm că Legea este bună dacă cineva o întrebuințează bine, căci știm că Legea nu este făcută pentru cel neprihănit, ci pentru cei fără de lege și nesupuși, pentru cei nelegiuți și păcătoși, pentru cei fără evlavie, necurați, pentru ucigătorii de tată și ucigătorii de mamă, pentru ucigătorii de oameni, pentru curvari, pentru sodomiți, pentru vânzătorii de oameni, pentru cei mincinoși, pentru cei ce jură strâmb și pentru orice este împotriva învățaturii sănătoase – potrivit cu Evanghelia fericitului Dumnezeu care mi-a fost încredințată mie”.

Închei cu versurile din volumul Poemele iubirii: „...libertatea, iubirea erau strigate, / porțile iadului sfărâmate, / în finalul simfoniei beethoveniene / cu numărul șapte.”

Să reascultăm această simfonie!

LIBERTATEA – VICTORIE A SPIRITULUI

Scris de Vavila Popovici – Carolina de Nord
Marți, 10 Octombrie 2017 07:25
